

مدیریت شهری

شماره ۳۸ بهار ۹۴

No.38 Spring 2015

۱۳۹۳-۱۵۰

زمان پذیرش نهایی: ۱۳۹۳/۱۱/۱

زمان دریافت مقاله: ۱۳۹۳/۶/۳

میزان سنجی سطح تعاملات اجتماعی در بافت‌های قدیمی با همستانهای شهری؛ نمونه موردي: محله درب نو گرگان

زهرانعیمی نظم آباد* - دانشجوی کارشناس ارشد معماری دانشگاه غیرانتفاعی ساریان، ساری، ایران.

مریم فرج پور - دانشجوی کارشناس ارشد معماری دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی، تهران، ایران.

محمد رضا امیر شقاقی - کارشناس ارشد معماری دانشکده هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

The assessment of social interactions in tissues of older urban neighborhoods; Case Study: Darb-e-Noo neighborhood in Gorgan

Abstract

The maximum enjoyment of citizenship, social interactions and exchanges at all levels of planning and urban design is a very comprehensive; if this increase in quality of life and citizen satisfaction has led to the development of cities will be responsive to the people involved. However, in modern times, social interaction and communication, especially in developing countries is declining; And has become one of the problems of Third World cities. On the other hand, Gorgan is an old neighborhood social interactions, especially in newer neighborhoods of the day is declining. The methodology of this study, survey data collection tool questionnaire and field is that the method of statistical analysis is also used. Therefore, in this study, a social factor in the old quarters of the city of Gorgan new door has been paid to the neighborhood. The study randomly assigned 120 families who live in this neighborhood, they have chosen. And Using spss software involvement, their social interactions and communication is studied. The results show that the level of communication, participation and social interaction in the neighborhood of Gorgan new door has been above average. The solutions are presented in increasing the level of social interaction.

Keywords: social interaction, community involvement, old texture.

چکیده
امروزه برخورداری از بیشینه تعاملات اجتماعی و مراودات شهروندی در سطوح برنامه‌ریزی و طراحی شهری از اهمیت فراگیر برخوردار شده است؛ چنانچه این موضوع افزایش «کیفیت زندگی» و «رابطه‌مندی شهروندی» را به همراه داشته و در ایجاد شهرهای پاسخده به ساکنان تاثیرگذار خواهد بود. در عین حال در عصر مدرن، تعاملات و ارتباطات اجتماعی به خصوص در جوامع در حال توسعه بسیار کاهش پیدا کرده و به یکی از مشکلات شهرهای جهان سومی تبدیل شده است. از سویی دیگر، شهر گرگان محله‌ای محله‌های قدیمی می‌باشد که تعاملات اجتماعی در آن به خصوص در محلات جدیدتر روز به روز در حال کاهش می‌باشد. روش تحقیق پژوهش حاضر، «روش پیمایشی» با ابزار گردآوری داده: «پرسشنامه» و «مطالعات میدانی» بوده است که از روش تحقیق تحلیل آماری نیز بهره برده است. لذا، در این پژوهش به بررسی فاکتورهای اجتماعی در یکی از محلات قدیمی شهر گرگان به نام محله درب نو پرداخته شده است. در این پژوهش ۱۲۰ خانوارده که به صورت تصادفی در این محله زندگی می‌کنند، انتخاب شده اند و با استفاده از نرم افزار spss میزان مشارکت، تعاملات و ارتباطات اجتماعی آنان را مورد بررسی قرار گرفته است و در پایان نتایجی حاصل شده است که نشان می‌دهد میزان ارتباطات، مشارکت‌ها و تعاملات اجتماعی در محله درب نو شهر گرگان بالاتر از حد متوسط بوده است. همچنین راهکارهایی در زمینه افزایش میزان تعاملات اجتماعی ارائه شده است.

وازگان کلیدی: تعاملات اجتماعی، مشارکت اجتماعی، بافت قدیمی، محله درب نو

مقدمه

که از ابزار پرسشنامه برای انجام مطالعات میدانی استفاده می‌شود. «روش نمونه‌گیری و حجم نمونه»: حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران برای ۱۲۰ خانواده ساکن این محله برآورد گردید. برای انتخاب نمونه‌ها از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده بوسیله قرعه کشی استفاده خواهد شد. «روش گردآوری اطلاعات»: در این تحقیق از روش‌ها و ابزارهای زیر جهت جمع آوری اطلاعات استفاده شده است: ۱. در مبانی نظری تحقیق از منابع کتابخانه‌ای و اینترنتی شامل کتب و مقاله‌های و پایان نامه‌های فارسی و انگلیسی استفاده شده است؛ و ۲. در تعیین شاخص‌های مطلوب مربوط به عوامل مرتب با طراحی و احیای مرکز محله در بافت قدیمی با رویکرد پایداری کالبدی- اجتماعی از پرسشنامه ارزیابی آمادگی، در این تحقیق از ابزار پرسشنامه ارزیابی آمادگی، در این تحقیق از روش‌های استفاده شده است. همانند بسیاری از روش‌های پرسشنامه با ۳۸ سوال متنوع که مجموعه اهداف را تعیین نماید، طراحی گردید. پاسخ دهنده‌گان از متوسط سنی بین ۱۸ تا ۵۵ سال انتخاب شدند. اکثر پاسخ دهنده‌گان آشنایی کامل با محله داشتند، به طوری که از میان ساکنین اصل محله، متولدین و حتی شاغلین در محله انتخاب شدند. در زمینه شغلی و تحصیلی نیز سعی در انتخاب تنواعات مختلف اعم از کارمند، شغل آزاد، بی سواد، با سواد، خانه دار، دانشجو، دانش آموز و غیره، شده است. بر طبق آن در صفحه اول ضمن قدردانی از اساتید معماری، سوالهای مربوط به هر متغیر به همراه شاخص‌های آن برای مصاحبه شونده توضیح داده شده است. «روائی (اعتبار)»: درجه و میزان صحت و واقع نمائی یک وسیله اندازه گیری، قابلیت آن وسیله را نشان می‌دهد. برای این منظور با استفاده از مطالعات کتابخانه‌ای و راهنمایی اساتید راهنمای و مشاور و تنبیه چند از سایر اساتید پرسشنامه‌ای حاوی ۳۸ سوال که با استفاده از «طیف لیکرت» امتیازبندی و تنظیم گردید. «پایایی»: اگر یک روش اندازه گیری یا یک

بافت‌های قدیمی و فرسوده که در اکثر شهرهای قدیمی ایران وجود دارد، روزگاری مکان و محیطی امن توأم با آسایش و رفاه ساکنین آن بوده است. این بافت با توجه به فرهنگ، ملت و تکنولوژی آن دوران، جوابگوی نیازهای اساسی آنها بوده و از یک نظام ارگانیک برخوردار بوده است. در متون مختلف دیده می‌شود که از بافت قدیمی به عنوان پیری با کوله باری از تجارت و اصالت‌ها یاد شده که اگرچه هم‌اکنون توان فعالیت و یا کارآیی لازم را در جوابگویی به نیازهای امروزی ندارد، ولی استاد باتجربه‌ای است که می‌تواند ارزش‌های نهفته را بازگو کند (بیگ زاده، ۱۳۷۹ ص ۱). از سویی دیگر، شهر گرگان با قدمتی چندین هزار ساله دارای بافت قدیمی و فرسوده قابل توجهی است. بافت‌های قدیمی و فرسوده این شهر به عنوان بخش مرکزی شهر جدایی ناپذیرند که منطبق بر بخش مرکزی شهر می‌باشد. وجود عناصر شهری تاریخی و بالارزشی همچون راسته بازار، مسجد جامع، امام زاده، مرکز محله‌ها و مجموعه‌های تاریخی از مهمترین عوامل هویت‌بخش تاریخی و فرهنگی بافت می‌باشد. لیکن امروزه، این بافت به دلیل مشکلات دسترسی و فرسودگی ساختمان‌ها و مراکز خدماتی و همچنین مشکلات ضوابط بهسازی و نوسازی بافت فرسوده، تحت تاثیر کاهش شدید جمعیت، متروک شدن و تخریب فیزیکی ناشی از آن، به شدت ارزش‌های سکونتی و کارکردهای سنتی خود را از دست داده است. در این مقاله به مقوله میزان سنجی تعاملات اجتماعی در محلات بافت‌های قدیمی شهرها با تأکید بر محله درب نو در شهر گرگان نگاهی انداده شده و پس از ارائه مبانی نظری تحقیق، یافته‌های تحقیق در حوزه میزان سنجی مورد اشاره قرار می‌گیرد و در پایان راهکارهایی در زمینه افزایش میزان تعاملات اجتماعی ساکنان این محلات ارائه می‌شود.

روش تحقیق

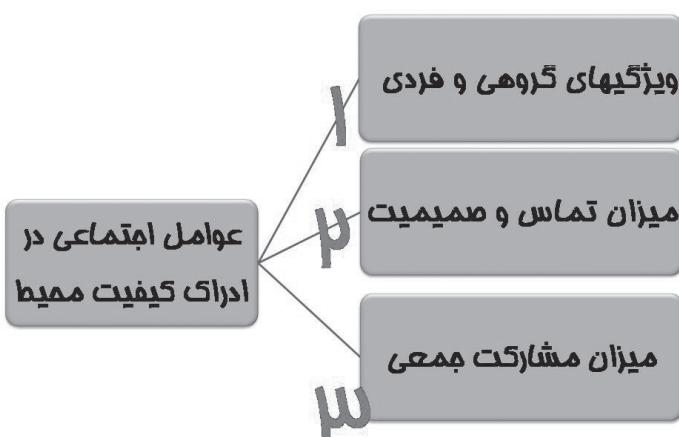
روش تحقیق این مقاله «روش پیمایشی» بوده

وسیله اندازه‌گیری چندین مرتبه برای اندازه‌گیری و بدست آوردن حقیقتی از یک شی یا موضوع خاص بکار رود و مکرراً همان حقیقت را نشان دهد آن روش یا وسیله دارای اعتماد خواهد بود. همچنین قابلیت اعتماد اشاره به این مفهوم دارد که یک سوال باید برای پاسخ دهنده‌گان مختلف، معنی یکسانی داشته باشد. برای این موضوع پرسشنامه پایلوت تدوین شده و پس از پر کردن اولیه، گویی‌ها مورد بازنگری قرار گرفت. «روش تحلیل»: در بخش آمار استنباطی داده‌های گردآوری شده بوسیله تکنیک‌های آماری خاصی مانند «ضریب همبستگی پیرسون»، «آزمون استیوونت» و «تحلیل رگرسیونی» و لازم به ذکر است که در تجزیه و تحلیلهای آماری از نرمافزار قدرتمند آماری SPSS استفاده شده است

مبانی نظری

کیفیت عوامل اجتماعی در محله و کیفیت محیط

محدوده آن از روابط نسبتاً دور (مانند احوالپرسی یا شناخت در خیابان) تا روابط خیلی نزدیک (مانند تحويل کلیدهای آپارتمان به همسایگان یا تقاضای کمک) شامل آیتم‌هایی همانند «روابط اجتماعی افراد، میزان مشارکت افراد، حس اجتماع در محله، احساس امنیت و ویژگی‌های ساکنین محله» می‌باشند. «براون» و «ورنر»، دلبستگی مکان را با سه عامل بیان کردند:

نمودار ۱. عوامل اجتماعی در کیفیت محلات شهری؛ مأخذ: نگارندگان بر اساس براون و ورنر، ۱۹۸۵.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۸ بهار ۹۴
No.38 Spring 2015

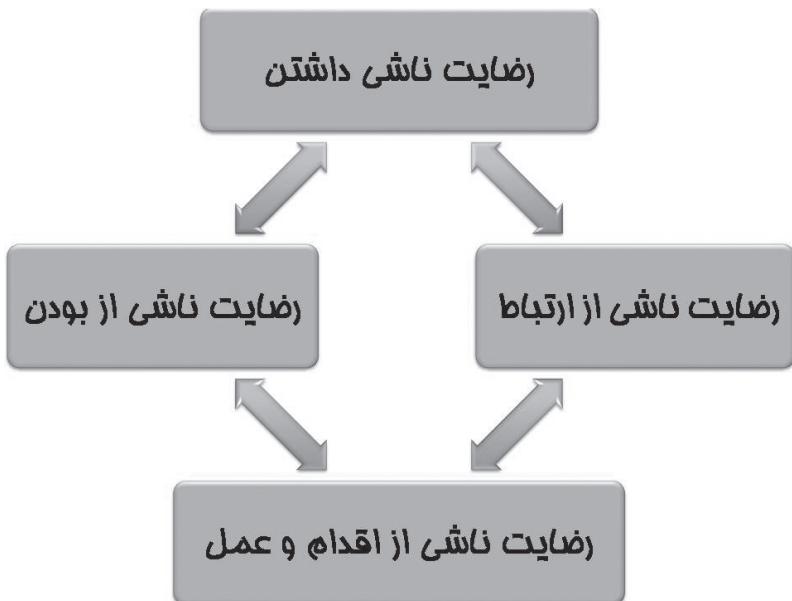
۱۳۵

و نهادهای محلی همچون انجمن‌ها، باشگاهها و تشكیلهای مردمی، ویژگیهای اجتماعی و فرهنگی ساکنان یک محله، میزان و شدت پیوندهای همسایگی، وجود شبکه‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی در محله، مشارکت‌های مردمی در محله و وجود اعتماد اجتماعی میان افراد محله ارزیابی می‌کند (الوانی و سیدنقوی، ۱۳۸۲، ص ۱۱). انسجام اجتماعی از مولفه‌های اصلی سرمایه‌های اجتماعی بشمار می‌رود. امروزه سرمایه‌های اجتماعی متور مُحرّکه برای حرکت بسوی توسعه پایدار به شمار می‌رود. در این تحقیق همبستگی اجتماعی به عنوان متغیر وابسته بوده و از طریق سه شاخص روابط دوستی و همسایگی، مشارکت‌های اجتماعی و میزان اعتماد به افراد و گروه‌های مختلف مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

احساس تعلق به محله

احساس تعلق به گروه، جامعه و مکانی خاص از جمله احساسات ضروری در زندگی اجتماعی انسانهاست. از دیدگاه روانشناسی اجتماعی حس تعلق اجتماعی، زبان و چارچوبی را به وجود می‌آورد که بوسیله آن نسبت به نحوه عملکرد افراد در گروه‌ها و اجتماعات دانش و آگاهی پیدا کنیم. وجود این حس سبب می‌گردد از یک سو فرد در جامعه و مُحيط به شکل بالنده و پویا عمل نماید. از سوی دیگر موجب می‌گردد که فرد، گروه و جامعه و مکان (محله، شهر و غیره) را متعلق به خود دانسته و در جهت اعتلا، ارتقاء و توسعه آن بکوشد. داشتن حس تعلق منجر به ایجاد حس داشتن سرنوشت مشترک می‌شود، حسی که از نظر روانشناسی موجب ایجاد همکاری، تعامل و مشارکت در میان اعضاء یک گروه و جامعه می‌گردد. حس تعلق به مُحيط و مکان (محله و شهر) نیز نوعی از احساس تعلق است. وجود این حس ضمن اینکه برای فرد نوعی شخص و بالندگی را به همراه دارد سبب می‌شود که ساکنان در فعالیت‌های اجتماعی مربوط به مکان مورد نظر احساس مسئولیت کرده

دهه‌های اخیر در میان نویسندهان و نظریه‌پردازان رشته‌های مختلف در زمینه‌های علوم انسانی رواج پیدا کرده است. اصطلاح «همبستگی اجتماعی» برای نخستین بار توسط «امیل دورکیم» جامعه شناس فرانسوی مطرح شد (کورز، ۱۳۸۷، ص ۱۹۱). همبستگی اجتماعی در واقع شاخصی برای شناخت میزان وحدت و انسجام گروه و جامعه است و عبارتی کشش (احساس تعلق و هم سرنوشتی) بین اعضای گروه و جامعه را نشان می‌دهد. همبستگی اجتماعی عملی است برای تسهیل ارتباطات اجتماعی با وجود چنین عاملی شهروندان می‌توانند با یکدیگر روابط متقابل داشته و از پیامدهای مثبت آن سود ببرند. از این مفهوم تحت عنوان «چسب اجتماعی» نیز نام برده می‌شود که افراد و گروهها را در کنار یکدیگر نگه می‌دارد. این چسب در واقع همان ارتباطات میان افراد یک گروه است که شامل تعاملات، شبکه‌ها و ظرفیت‌ها می‌شود. بدون چنین چسبی در واقع فقط با یک گردهمایی انسانها در کنار یکدیگر مواجهه هستیم (موسوی، ۱۳۸۶، ص ۷۶). به نظر می‌رسد که همبستگی اجتماعی دارای معنای گسترده‌ای بوده وابعاد و سطوح مختلفی را در بر گیرد. همبستگی اجتماعی را در سطح محله ای در سطح شهری و در سطح ملی می‌توان بررسی کرد. همچنین می‌توان همبستگی اجتماعی را در پیوندهای همسایگی و شبکه‌های اجتماعی و مشارکت‌های مدنی شهروندان جستجو کرد. در همبستگی‌های ملی معیارهای کلان، چون ارزشهای ملی و مذهبی مشترک، اهداف، زبان، تاریخ، فرهنگ، مذهب و ملیت مشترک عواملی هستند که سبب ایجاد همبستگی اجتماعی در سطح کلان می‌شوند، در حالی که در سطوح خرد و میانی علاوه بر عوامل فوق الذکر عوامل دیگری نیز دخیل می‌باشند. در سطح محله‌ای همبستگی اجتماعی در قالب روابط فردی و شبکه‌های ارتباطی بین افراد و هنجرها و ارزشهای غیر رسمی حاکم بر آنها مطرح می‌شود. در مقیاس خرد همبستگی اجتماعی را با گروه‌ها

نمودار ۲. انواع رضایتمندی ادراکی شهروندان در سطوح محلی؛ مأخذ: نگارندگان بر اساس غفاری و امیدی، ۱۳۸۸.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۸ بهار ۹۴
No.38 Spring 2015

۱۳۷

در آن مشارکت نماینده، به عبارتی حس تعلق مکانی میزان مشارکت پذیری افراد یک محله یا شهر را در امور مربوط به آن افزایش می دهد (موسوی، ۱۳۸۶، ۶۸). حس تعلق محله ای با تاثیر گذاشتن بر روی میزان مشارکت های اجتماعی در محله باعث تسريع و تسهیل در جریان توسعه محله ای می شود. از این رو می توان گفت حس تعلق خاطر محله ای در کنار عامل همبستگی اجتماعی در محله می تواند نقش مهمی در توسعه کالبدی و اجتماعی آن داشته باشد. همچنین رضایتمندی هم در میزان سنجی تعاملات شهروندی اهمیتی مضاعف داشته که در ارزیابی نظرات پاسخگویان تاثیرگذار خواهد بود. در شکل گیری مفهوم رضایتمندی، عناصر زمان و مکان تأثیر بسزایی دارند؛ آنچه که رضایت خاطر انسان دیروز را می آفرید شاید در ذهن انسان امروزی کمرنگ شده و یا حتی نقشی نداشته و معیارهای پیشین، جای خود را به مجموعه ای از ارزش های جدید داده باشند. از سوی دیگر شرایط مکانی و محیطی نیز بر تعبیر انسان از این مفهوم مؤثرند. این تأثیر از آن جهت می باشد که توقعات

و تمایلات افراد تا حد زیادی وابسته به هنجارهای اجتماعی و فرهنگ حاکم بر جامعه بوده و این ویژگی ها از جامعه ای به جامعه دیگر و گاه حتی در مقیاس کوچکتر - از محله ای به محله دیگر - متفاوت خواهد بود. برخی از محققان، رضایت از زندگی را به عنوان مؤلفه اصلی کیفیت زندگی مورد تأکید قرار می دهند و در خصوص آن چهار نوع رضایت از زندگی را بر می شمارند:

۱. «رضایت ناشی از داشتن» که متأثر از میزان برخورداری افراد از امکانات می باشد؛
۲. «رضایت ناشی از ارتباط» که معطوف به روابط اجتماعی است؛
۳. «رضایت ناشی از بودن»، که پنداشت فرد نسبت به خویشتن و تعریف از کیستی خود بوده و دلالت بر معناداری و کنترل بر زندگی خود در مقابل از خود بیگانگی دارد.
۴. «رضایت ناشی از اقدام و عمل» که بیشتر معطوف به چگونگی زمان در اختیار، در قالب اوقات فراغت و غیره می شود (غفاری و امیدی، ۱۳۸۸، ص ۴).

تعاملات اجتماعی

فرهنگی و به طور کلی تمام ابعاد حیات دانسته اند. این امر در سطوح محلی و ادراک شهروندان از کیفیت محیط تاثیری فزاينده دارد.

فضای اجتماعی و روابط اجتماعی در محله
رابطه اجتماعی در فضا و زمان اتفاق می افتد. مجاورت می تواند علت شروع رابطه اجتماعی باشد، اما شرط کافی آن نیست و میزانی از تجانس برای حفظ این روابط لازم است. ساختار فیزیکی و تقسیمات عملکردی فضا ممکن است گشاينده با محدود کننده فرصت ها برای ارتباط باشد (طالبی، ۱۳۸۳). رابطه اجتماعی و فرهنگی در فضا اتفاق می افتد. بنابراین فضا مجموعه ای از روابط اجتماعی و فرهنگی میان گروه خاص و مکان خاص را در برمی گيرد. رابطه اجتماعی و فرهنگی مدت زمان خاصی دارد. بنابراین زندگی اجتماعی در فضا و زمان واقع شده و توسط آنها محدود می شود. نوع روابطی که در فضا برقرار می شود و شدت آن، به فضای معنی می دهد (طالبی، ۱۳۸۳). «دیر» و «والش» معتقدند که روابط اجتماعی می توانند در فضا شکل بگیرند و همچنین توسط شکل فضا، مورد تهدید قرار گیرند (کارمونا و همکاران، ۱۳۸۸). یکی از مهمترین نیازهای انسان در فضای عمومی، نیاز به برقراری تعامل و ارتباط با سایرین و عناصر محیطی در فضای عمومی شهری است. فضای شهری ظرف و مکان بروز زندگی اجتماعی افراد جامعه است که بر اساس پایه های فکری خردگرایانه، مشارکت مدنی آحاد جامعه و رفتارهای جمعی شکل گرفته بر پایه ارزش های انسانی شکل می گیرد. این تعامل اجتماعی و مشارکت مردمی را می توان عنصر اصلی و اساسی محتوای فضای شهری برشمرد که روابط انسانی و فعالیت های شهری را تحت تاثیر خود قرار می دهد. میل به پیوند با دیگران و نیاز به بودن با دیگران، انگیزه ای است تا فرد را در بستر فضای عمومی شده و در دسترس همگان قرار داده شده، به تعامل با سایر افراد انسانی و نیز با محیط اطراف خویش و ادارد و در این کنش ها و واکنش های انسانی

فضای شهری ظرف و مکان بروز زندگی اجتماعی افراد جامعه است که براساس پایه های فکری خردگرایانه، مشارکت مدنی آحاد جامعه و رفتارهای جمعی شکل گرفته بر پایه ارزش های انسانی شکل می گیرد. این تعامل اجتماعی و مشارکت مردمی را می توان عنصر اصلی و اساسی محتوای فضای شهری برشمرد که روابط انسانی و فعالیت های شهری را تحت تاثیر خود قرار می دهد. در بازشناسی مفهوم تعامل اجتماعی به عنوان عنصر پایدار فضای شهری این مفهوم معطوف به مجموعه پویشها، گرایشها و نگرش هایی است که بر پایه عقلانیت جمعی، باورهای مردم سالاری، خودبازرگاری و قانون گرایی است (پارسی، ۱۳۸۱). به عبارت دیگر، اگر پیشرفت تمدن شهرنشینی و شهرگرایی جامعه بشری را در طول تاریخ معطوف در ارتباط با رشد روابط انسانی و تعامل اجتماعی افراد جامعه در نظر بگیریم و از آن جایی که تعاملات اجتماعی در کامل ترین تعریف خود، در تمامی ابعاد قابل طرح در بستر فضاهای عمومی، در فضای شهری به منصة ظهور می رسد، از این رو می توان فضای شهری را مکان ظهور تعامل اجتماعی قلمداد نمود و این چنین است که فضای شهری علاوه بر تاثیر پذیرفتن در شکل گیری خود از تعاملات اجتماعی، به آن شکل نیز می دهد. و از این روست که فضای شهری به واسطه محتوای شکل دهنده خود، مرکز نمادین پایداری ارزش های مردمی است که به بیان قدرت خویش می پردازند و آن را در فضا متبلور می سازند.

مشارکت پذیری اجتماعی در محله

مشارکت فرایندی است که طی آن فرد از طریق احساس تعلق به گروه و شرکت فعالانه و داوطلبانه در آن به طور ارادی به فعالیت اجتماعی دست می زند. برخی از صاحبنظران در تعریف و تحلیل مشارکت با نگرش کلان نگریسته اند و مشارکت را به معنی شرکت فعالانه افراد در حیات سیاسی، اقتصادی و

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۸ بهار ۹۴
No.38 Spring 2015

۱۳۹

بصری فضا در جذب مردم موثرند که سبب می گردد مردم آن را جهت توقف، قدم زدن و تجربه حیات جمعی انتخاب نمایند (دانشپور و همکار، ۱۳۸۶).

عوامل موثر بر تقویت روابط اجتماعی در محله نیز عبارتند از:

۱. «گردهم آوردن یا پراکندن»: توجه به مسائلی که می تواند پراکندن یا جمع آوری مردم و فعالیت‌ها را در مقیاس‌های مختلف موجب شود. در چنین ساختاری، فضاهای عمومی، مهم ترین عناصر در نقشه شهر می باشند و تمام عملکردهای دیگر، به طور موثری در طول خیابانها و به طرف آنها قرار می گیرند. چنین ساختاری را می توان در اغلب شهرهای قدیمی یافت. این بخش مربوط کیفیت و میزان مطلوبیت فضا دارد.

۲. «مخلوط کردن یا جدا کردن»: به این منظور که به فعالیت‌های گوناگون و گروه‌های مختلف مردم، امکان عملکردهای مختلف با یکدیگر یا در کنار هم داده شود. منظور از جدا کردن، یعنی اینکه فعالیتها و گروه‌های مختلف مردم از یکدیگر مجزا شوند.

۳. «دعوت کردن یا دفع کردن»: فضاهای عمومی ممکن است دعوت کننده بوده و به راحتی قابل دسترس باشند. در این حالت مردم به حضور در فضا تشویق می شوند. از سوی دیگر فضاهایی که در این صورت حضور توانند دافعه ایجاد کنند که در این صورت حضور در فضا کم رنگ می شود. بنابراین، جاذب یا دافع بودن فضای عمومی بستگی به شکل قرار گرفتن فضای عمومی در رابطه با فضای خصوصی و رابطه این دو دارد.

۴. «گشودن یا بستن»: گشوده بودن یا بسته بودن فضایی زیادی به تجربیات حسی انسان دارد. این انسان است که با رجوع به حواس خود و بر اساس تجربیات خود از حضور در فضا، یک فضا یا مکان را بسته یا گشوده و باز می پندارد.

۵. «پیاده مداری»: پیاده مداری در فضایی کی

و محیطی است که مکان عمومی در قالب (فضای شهری) نمایان می شود (منصوری و همکاران، ۱۳۹۰). مفهوم تعامل اجتماعی معطوف به مجموعه پویش‌ها، گرایش‌ها و نگرش‌هایی است که بر پایه عقلانی تجمعی، باورهای مردم‌سالاری، خودبازاری، خردگرایی و قانون گرایی است (پارسی، ۱۳۸۱) و (ستارزاده و همکاران، ۱۳۸۹). فضاهایی به لحاظ تعاملات اجتماعی موفق‌اند که از تعامل پویا، تبادل اطلاعات، کسب تجارب محیطی، امکان بیان خلاق افراد و گروه‌های حمایت کنند که این امر خود می تواند منجر به افزایش حس همبستگی اجتماعی و در نتیجه رضایت مندی بیشتر گردد.

عوامل موثر بر بروز تعاملات اجتماعی در محله تعاملات اجتماعی با حضور اشیا مختلف در فضای تواند رخ دهد. (Lubis & other, 2010) که عبارتند از:

۱- «اجتماع پذیری»: یکی از مهمترین ابعاد و ویژگی‌های عمومی ایجاد فرصت‌های لازم جهت تعاملات اجتماعی می باشد. هنگامی که مردم با سایر افراد جامعه تعامل می کنند، رابطه قویتری با مکان و جامعه خود احساس می نمایند.

۲- «فعالیت و کاربری»: رویدادهای اجتماعی، نوع فعالیت‌ها و کاربری‌های موجود درون فضا و توان آنها در جذب افراد و گروه‌های مختلف، مهمترین عامل در پویایی فضاهای عمومی و فعال بودن آن در ساعت‌ها و فصول مختلف است و شاخص ارزیابی این بعد، میزان و دفعات مراجعت افراد به فضا و مشارکت در فعالیت‌های مختلف است.

۳- «دسترسی و ارتباط»: این ویژگی می تواند در امنیت و عملکرد مثبت فضا موثر است. امکان دسترسی، تداوم حرکت و حضور گروه‌های اجتماعی ویژه در نقاط مختلف فضا، از جمله شاخص‌های تعیین کننده می باشند.

۴- «تصویر ذهنی و آسایش»: تصویر ذهنی با چگونگی سامان دهی کالبدی فضا و دریافت آسایش ذهنی از فضا، در ارتباط است. تشخض و خوشایندی

بیان یافته های تحقیق

استفاده شده است. ضریب های آلفای محاسبه شده از طریق نرم افزار SPSS16 برای نمونه آماری ۰/۸۱۱ می باشد؛ بنابراین با توجه به اینکه ضریب های آلفای محاسبه شده بیشتر از ۰/۷ می باشد، می توان گفت که پرسشنامه های مورد استفاده از اعتبار کافی برخوردار می باشد، بدین معنی که پاسخ های داده شده ناشی از شناس و تصادف نبوده، بلکه به خاطر اثر متغیری می باشد که مورد آزمون قرار گرفته است. در بخش آمار استنباطی داده های گردآوری شده بوسیله تکنیک های آماری خاصی مانند ضریب همبستگی پیرسون، آزمون استیویند و تحلیل رگرسیونی و لازم به ذکر است که در تجزیه و تحلیلهای آماری از نرمافزار قدرتمند آماری SPSS استفاده شده است.

- گویه ۱: ساده ترین عنصر زندگی مشترک انسانی، کنش اجتماعی است. کنش اجتماعی، سلسله حرکات بارزی است که انسان برای دست یابی به هدفی نسبت به انسانی دیگر انجام می دهد. افراد به برقراری رابطه اجتماعی نیاز ذاتی دارند و به همین دلیل موقعیت هایی فراهم می آورند تا بتوانند رابطه اجتماعی را تجربه کنند (طالبی، ۱۳۸۳، ص ۱۶۲). رابطه متقابل اجتماعی برای پاسخ به نیازهای انسان به پیوند جویی و احساس تعلق به مکان یک ضرورت محسوب می شود. فعالیت هایی چون تعامل با دیگران و مشاهده فعالیت های مردم، با بوجود آوردن زمینه های اجتماعی شدن و اجتماع پذیری، به رشد فردی انسان کمک می کنند (لنگ، ۱۳۸۳، ص ۱۸۷). لذا، در اولین گویه پرسشنامه به مقوله تمایل به مصاحبت با همسایگان و میزان علاقه به هم صحبتی اشاره شده است که در مجموع در حدود ۴۰ درصد پرسش شوندگان میزان تمایل را در حد متوسط دانسته اند و تنها ۳۶ درصد بیشتر از زیاد و خیلی زیاد به مصاحبت با همسایگان تمایل نشان داده اند. نتایج این گویه در جدول شماره ۱ نشان داده شده است.

- گویه ۲: در زمینه میزان تمایل به ناآشناهای

از شروط مهم در زنده بودن فضا و تقویت حیات مدنی می باشد. عواملی مانند نوع فضاهای مجاور، کیفیت فضا و همچنین فعالیت های موجود در فضا می توانند بر این ویژگی تاثیر گذار باشند (طالبی، ۱۳۸۳).

بعد اجتماعی فضاهای عمومی مبتنی بر مثلثی از «انسان، فضا و حیات جمعی» می باشد که پاسخگویی به ابعاد مذکور مستلزم توجه به موارد زیر است:

- شناخت نیازهای انسان در رابطه با فضا و شناخت گروه های مختلف استفاده کننده؛
- شناخت ابعاد کالبدی فضای عمومی و قابلیت های آن در رابطه با بعد اجتماع پذیری فضا؛
- شناخت ابعاد موثر در حیات جمعی در نمونه های موجود و تامین ما به ازای کالبدی و فرصت های لازم جهت بروز فعالیت های اجتماعی (دانشپور و همکار، ۱۳۸۶).

اجتماع پذیری، حیات جمعی در محله

حیات جمعی فرستی جهت رها شدن از تنش های زندگی روزمره، گذران اوقات فراغت، تعاملات اجتماعی و گردهمایی افراد و گروه های مختلف و بسترهای برای حضور، آزادی بیان و ابزار آنها در فضاست. حیات جمعی در فضاهای عمومی در گروه ترویج تعاملات اجتماعی، جذب افراد و گروه های مختلف (Whyte, 1980)، «امنیت اجتماعی» و در نتیجه ترغیب به افزایش تحمل گروه های مختلف در فضا، «جامعه پذیری بیشتر» (Marcus & Francis, 1998) و ایجاد فضایی فعال و سرزنشه است. اجتماع پذیری در فضاهای عمومی بر پایه نیاز مردم به «حس تعلق اجتماعی» و تعامل با یکدیگر قرار دارد و این امر در یک فضای اجتماعی حمایت کننده میسر خواهد بود. (Lang, 1994). تعامل اجتماعی و برقراری ارتباط، می تواند یک موضوع فیزیکی، یک نگاه، یک مکالمه و ارتباط بین افراد باشد.

در تحقیق حاضر محاسبه پایایی از «آلفای کرونباخ»

جدول ۱. فراوانی سوال میزان تمایل شما به صحبت کردن با یک آشنا (همسایه) به هنگام برخورد با وی چقدر است؟؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

	فرابانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۱۳	۱۰,۸	۱۰,۸	۱۰,۸
کم	۱۴	۱۱,۷	۱۱,۷	۲۲,۵
متوسط	۴۹	۴۰,۸	۴۰,۸	۶۳,۳
زیاد	۲۶	۲۱,۷	۲۱,۷	۸۵,۰
خیلی زیاد	۱۸	۱۵,۰	۱۵,۰	۱۰۰,۰
مجموع	۱۲۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	

جدول ۲. فراوانی سوال تمایل شما به صحبت کردن در یک گردنهایی کوچک از افراد ناآشنا چقدر است؟؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

	فرابانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۱۵	۱۲,۵	۱۲,۵	۱۲,۵
کم	۳۹	۳۲,۵	۳۲,۵	۴۵,۰
متوسط	۲۸	۲۳,۳	۲۳,۳	۶۸,۳
زیاد	۲۹	۲۴,۲	۲۴,۲	۹۲,۵
خیلی زیاد	۹	۷,۵	۷,۵	۱۰۰,۰
مجموع	۱۲۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	

جدول ۳. فراوانی سوال به چه میزان تمایل دارید که با افراد باشید؟؛ مأخذ: یافته‌های تحقیق.

	فرابانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۳	۲,۵	۲,۵	۲,۵
کم	۱۵	۱۲,۵	۱۲,۵	۱۵,۰
متوسط	۴۶	۳۸,۳	۳۸,۳	۵۳,۳
زیاد	۳۹	۳۲,۵	۳۲,۵	۸۵,۰
خیلی زیاد	۱۷	۱۴,۲	۱۴,۲	۱۰۰,۰
مجموع	۱۲۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	

اجتماعی نیز ۳۸ درصد آن را در حد متوسط و ۴۶ درصد نیز آن را زیاد و خیلی زیاد دانسته اند که وضع مطلوبتری را نشان می دهد. تنها ۱۵ درصد از ساکنان تمایل اندکی به پیوستن به گروه های اجتماعی از خود نشان داده اند که این موضوع می تواند بستر ساز بودن زمینه برای تشکیل تشکلات و سمن ها برای افزایش تمایلات اجتماعی و استفاده از آن در تدبیر امور محلی در محله درب نو باشد. نتایج این گویه در جدول شماره ۴ اشاره شده است. همچنین در سطح تحلیل آمار توصیفی می توان گفت که بیشترین میانه مربوط به مراتب مذهبی و میزان اجتماع پذیری فضای بوده و کمترین مربوط به روابط متقابل شخصی افراد ارزیابی شده است. همچنین بیشترین تمایل مربوط به حس تعلق و کمترین مربوط به امنیت اجتماعی و محیطی بوده است. نتایج این موضوع در جدول زیر نشان داده شده است.

حاضر در گردهمایی ها یا سراهای محلات یا بافت های قدیمی محله نتایج تحقیق نشان می دهد که تقریباً بیش از نیمی از ساکنان کم و کمتر از حد میانی به صحبت کردن تمایل نشان داده اند و نکته جالب این است که چندان تمایل محسوسی بین هم صحبتی با افراد آشنا و ناآشنا در سطح محلات دیده نشده است. نتایج این بخش در جدول شماره ۲ نشان داده شده است.

گویه ۳: راجع به تمایل به بودن با افراد و ساکنان در محلات، نتایج تحقیق نشان از آن دارد که تقریباً ۵۰ درصد افراد بالاتر از حد میانی به بودن و در کنار هم قرار گیری تمایل نشان داده اند. در این مورد بیش از ۳۸ درصد تمایل خود را در حد متوسط و تنها ۱۵ درصد از زمینه کنار هم قرار گیری و بودن با دیگران اظهار بی تمایلی (کم و پایینتر) کرده اند. نتایج این گویه در جدول شماره ۳ مورد اشاره قرار گرفته است.

گویه ۴: در زمینه میزان تمایل به گروه های

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۸ بهار
No.38 Spring 2015

۱۴۲

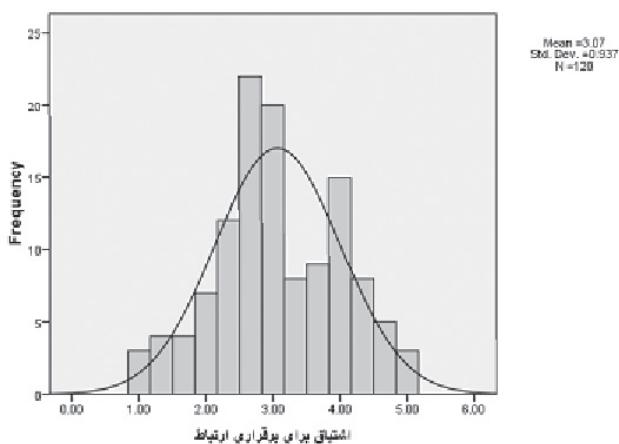
جدول ۴. فراوانی سوال به چه میزان تمایل دارید که به گروه های اجتماعی بپیوندید؟؛ مأخذ: یافته های تحقیق.

فرآوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
خیلی کم	۶	۵,۰	۵,۰
کم	۱۲	۱۰,۰	۱۰,۰
متوسط	۴۶	۳۸,۳	۳۸,۳
زیاد	۴۴	۳۶,۷	۳۶,۷
خیلی زیاد	۱۲	۱۰,۰	۱۰۰,۰
مجموع	۱۲۰	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰

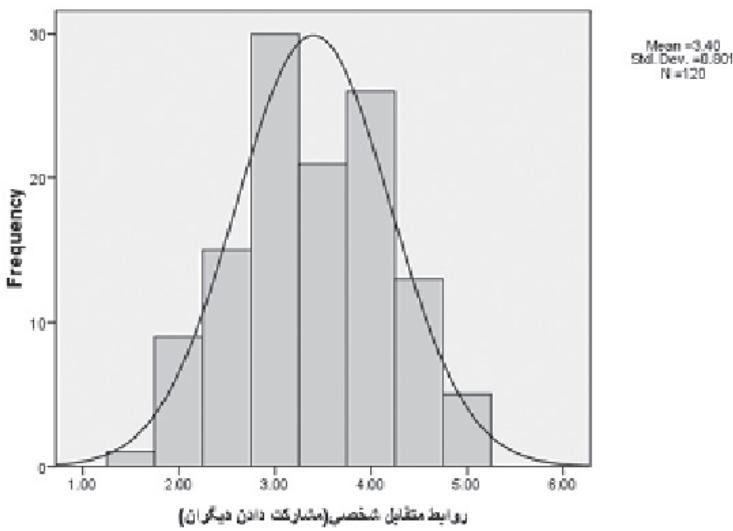
جدول ۵. آماره های توصیفی کل شاخص ها؛ مأخذ: یافته های تحقیق.

	تعداد	میانگین	میانه	انحراف معیار	حداقل	حداکثر
اشتیاق برای برقراری ارتباط	۱۲۰	۳,۰۶۹۴	۳,۰۰۰۰	.۹۳۶۷۴	۱,۰۰	۵,۰۰
روابط متقابل شخصی (مشارکت دادن دیگران)	۱۲۰	۳,۴۰۰۰	۳,۵۰۰۰	.۸۰۰۷۳	۱,۵۰	۵,۰۰
روابط متقابل شخصی طبقه اجتماعی و پایگاه اقتصادی	۱۲۰	۳,۱۸۰۶	۳,۰۰۰۰	.۸۱۹۸۰	۱,۰۰	۵,۰۰
امنیت اجتماعی و محیطی	۱۲۰	۲,۶۸۳۳	۳,۰۰۰۰	.۶۵۱۲۲	۱,۰۰	۴,۰۰
مراسم مذهبی	۱۲۰	۳,۲۴۵۰	۳,۴۰۰۰	.۶۳۳۷۶	۱,۶۰	۴,۶۰
حس تعلق	۱۲۰	۳,۷۳۷۵	۴,۰۰۰۰	۱,۰۰۴۱۱	۱,۰۰	۵,۰۰
حس مکان	۱۲۰	۳,۳۸۳۳	۳,۵۰۰۰	.۷۹۰۵۳	۱,۰۰	۵,۰۰
اجتماع-پذیر بودن فضا	۱۲۰	۳,۳۲۹۲	۳,۵۰۰۰	۱,۰۳۸۱۳	۱,۰۰	۵,۰۰
مشارکتی بودن	۱۲۰	۳,۴۵۰۰	۴,۰۰۰۰	۱,۱۵۱۱۸	۱,۰۰	۵,۰۰
اعتماد اجتماعی	۱۲۰	۳,۰۴۱۷	۳,۵۰۰۰	۱,۱۴۴۱۹	۱,۰۰	۵,۰۰
انواع فضاهای عمومی و پاتوق ها در محله	۱۲۰	۳,۲۷۹۲	۳,۵۰۰۰	.۹۴۱۱۱	۱,۰۰	۵,۰۰
	۱۲۰	۳,۲۳۳۳	۳,۳۵۷۱	.۹۹۹۳۳۹	۱,۱۴	۵,۰۰

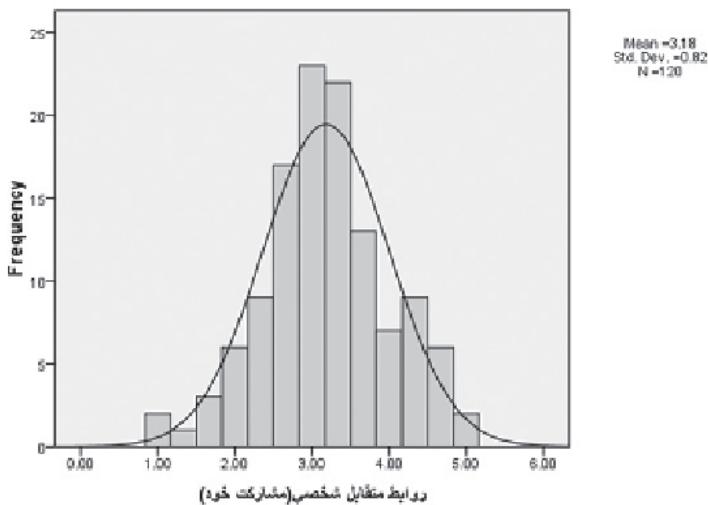
۱۴۳

نمودار ۳. توصیف شاخص اشتیاق برای برقراری
ارتباط؛ مأخذ: یافته های تحقیق.

نمودار ۴. توصیف شاخص روابط متقابل شخصی (مشارکت دادن دیگران)؛ مأخذ: یافته های تحقیق.

نمودار ۵. توصیف شاخص روابط متقابل شخصی (مشارکت خود)؛ مأخذ: یافته های تحقیق.

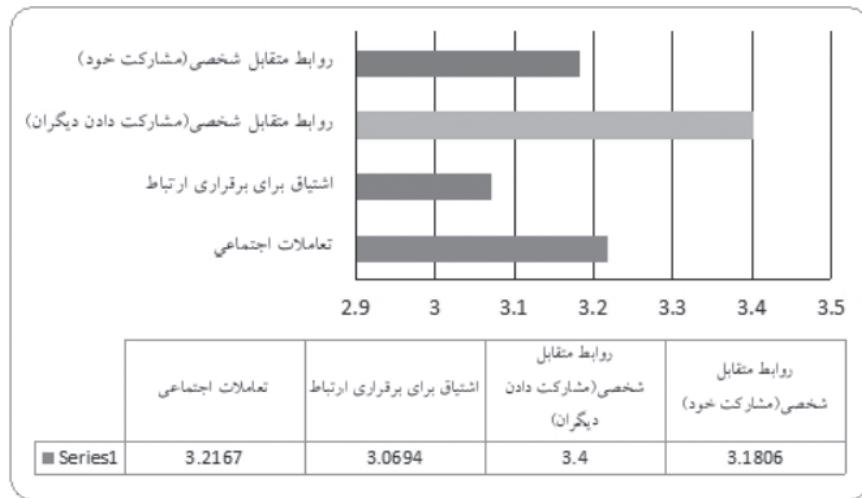
میر شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۸ بهار
No.38 Spring 2015

۱۴۴

جدول ۶. نتایج آزمون t بررسی وضعیت تعاملات اجتماعی و زیر فاکتورهای آن

Value Test=۳			
Value-p	df	آماره آزمون t	
.۰۰۱	۱۱۹	۳.۵۳۲	تعاملات اجتماعی
.۴۱۸	۱۱۹	.۸۱۲	اشتیاق برای برقراری ارتباط
.۰۰۰	۱۱۹	۵.۴۷۲	روابط متقابل شخص (مشارکت دادن دیگران)
.۰۱۷	۱۱۹	۲.۴۱۳	روابط متقابل شخصی (مشارکت خود)

نمودار ۶. نتایج آزمون t بررسی وضعیت تعاملات اجتماعی و زیر فاکتورهای آن؛ مأخذ: یافته های تحقیق.

جدول ۷. بررسی همبستگی بین شاخص های اصلی تحقیق؛ مأخذ: یافته های تحقیق.

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۸ بهار
No.38 Spring 2015

۱۴۵

	تعاملات اجتماعی	اشتیاق برای برقراری ارتباط	روابط متقابل شخصی (مشارکت دادن دیگران)	روابط متقابل شخصی (مشارکت خود)
	ضریب همبستگی	ضریب همبستگی	ضریب همبستگی	ضریب همبستگی
تعاملات اجتماعی	۱	.۷۸۶	.۷۷۵	.۸۰۴
	سطح معناداری	.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰
اشتیاق برای برقراری ارتباط	.۷۸۶	۱	.۳۷۳	.۴۲۵
	سطح معناداری	.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰
روابط متقابل شخصی (مشارکت دادن دیگران)	.۷۷۵	.۳۷۳	۱	.۵۰۴
	سطح معناداری	.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰
	تعداد	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰
روابط متقابل شخصی (مشارکت خود)	.۸۰۴	.۴۲۵	.۵۰۴	۱
	سطح معناداری	.۰۰۰	.۰۰۰	.۰۰۰
تعداد	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰	۱۲۰

Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

توسعه مانند ایران و بویژه در کلان شهری همچون تهران، فقدان این عنصر حیات بخش در زندگی اجتماعی انسان ها بیش از هر زمان دیگری موجب افول کیفیت زندگی شهری شده است. فضای شهری فضایی است که زمان و انسان در آن حضور دارند. فضاهایی که در ادوار مختلف ایجاد شده اند. با توجه به نقش خلاقی که برای پیوند امروز با فردا برای فضای شهری قائل می شوند، تعداد و مصاديق فضای شهری به شدت تقلیل می یابد و محدود می شود. در واقع، اتفاقات خاصی که پیوند بین امروز و فردا را برقرار می کنند، یا اتفاقاتی بزرگ و همه گیر و تاثیرگذار و نادر هستند و یا اینکه به حدی تکرار می شوند که برای همه مردم واحد ارزش و اهمیت فوق العاده ای خواهند شد که در این میان تعاملات اجتماعی از اهمیت فرازینده برخوردار شده اند. مطالعات و ارزیابی های مکانی، علاوه بر آنکه زیر عنوانی مختلفی صورت گرفته اند، مشتمل بر تنوع در رابطه با محلات شهری در بافت های قدیمی از شدت بیشتری برخوردار بوده است؛ به گونه ای که در دهه اخیر اغلب خیابان های مراکز شهری کشور به واسطه افزایش جمعیت و توسعه نامناسب کالبدی، مدیریت و مراقبت نامناسب، اغلب به کانال های عبوری با تراکم بالای از جمعیت تبدیل شده است. و این وضعیت انگیزه تعاملات اجتماعی را به حداقل ممکن رسانده است. طی نیم قرن فضاهای شهری، بویژه محله های مسکونی در سیر تحول و فرآیند تکوین خود و به تبع جریانات ناشی از اندیشه جهانی شدن، دستخوش دگرگونی های شگرفی گردیده اند. در این جریان، شهر نشینی به حدی در حال گسترش است که وضعیت مخاطره آمیز و آسیب پذیری را برای جوامع روبه توسعه ایجاد کرده و موجب گستته شدن ارتباط میان انسان و محیط زندگی او شده است. شکاف موجود مقدمه جدایی مکانی و شکل گیری فضاهای عاری از پیوستگی های اجتماعی را تشدید نموده است. در واقع با توجه به تمامی پیشرفت های قرن حاضر، در کشورهای در حال

میزان سنجی تعاملات اجتماعی، وزیر فاکتورهای آن همانگونه که در جدول ۶ مشاهده می شود، میانگین میزان تأثیر هریک از ۴ متغیر با مقدار متوسط ۳ در سطح ۰/۰۵ معنی دار تشخیص داده شده است ($p < 0/05$ - مقدار)، بنابراین می توان نتیجه گرفت که میزان تعاملات اجتماعی و هریک از زیر فاکتورهای آن بیشتر از متوسط است.

در جدول ۷ با توجه به سطح معناداری چون از ۰/۵، کمتر است، بین تعاملات اجتماعی و هر یک از زیر فاکتورهای آن رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد؛ همچنین بین زیر فاکتورها با یکدیگر نیز رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد.

نتیجه گیری و جمعبندی

رشد سریع و شتابان شهرهای ایران در چند دهه اخیر به لحاظ کالبدی و درگیری متخصصان و مسئولان با مسائل کمی، باعث غافل ماندن آنها از جنبه های کیفی و محتوایی شده است. این موضوع در رابطه با محلات شهری در بافت های قدیمی از شدت بیشتری برخوردار بوده است؛ به گونه ای که در دهه اخیر اغلب خیابان های مراکز شهری کشور به واسطه افزایش جمعیت و توسعه نامناسب کالبدی، مدیریت و مراقبت نامناسب، اغلب به کانال های عبوری با تراکم بالای از جمعیت تبدیل شده است. و این وضعیت انگیزه تعاملات اجتماعی را به حداقل ممکن رسانده است. طی نیم قرن فضاهای شهری، بویژه محله های مسکونی در سیر تحول و فرآیند تکوین خود و به تبع جریانات ناشی از اندیشه جهانی شدن، دستخوش دگرگونی های شگرفی گردیده اند. در این جریان، شهر نشینی به حدی در حال گسترش است که وضعیت مخاطره آمیز و آسیب پذیری را برای جوامع روبه توسعه ایجاد کرده و موجب گستته شدن ارتباط میان انسان و محیط زندگی او شده است. شکاف موجود مقدمه جدایی مکانی و شکل گیری فضاهای عاری از پیوستگی های اجتماعی را تشدید نموده است. در واقع با توجه به تمامی پیشرفت های قرن حاضر، در کشورهای در حال

بیان در فضاست. حیات جمعی در فضاهای عمومی در گرو ترویج تعاملات اجتماعی، جذب افراد و گروه های مختلف، امنیت اجتماعی و در نتیجه ترغیب به افزایش تحمل گروه های مختلف در فضا، جامعه پذیری بیشتر و ایجاد فضایی فعل و سرزنه است. تعامل اجتماعی و برقراری ارتباط، می تواند یک موضوع فیزیکی، یک نگاه، یک مکالمه بین افراد باشد که خود مستلزم تعریف رویدادها و فعالیت های متناسب و در نتیجه نقش پذیری مردم در فضا و عضویت آن ها در گروه ها و شبکه های اجتماعی است. سرمایه اجتماعی منبعی اجتماعی- ساختاری است که دارایی و سرمایه افراد محسوب می شود. این دارایی شیء واحدی نیست، بلکه ویژگی هایی است که در ساختار اجتماعی وجود دارد و باعث می شود افراد با سهولت بیشتری وارد کنش اجتماعی شوند. امروزه در مباحث نظری، میزان و نحوه تعامل کنشگران، سرمایه اجتماعی بشمار می آید. سرمایه گروه های مختلف و بستری برای حضور و آزادی همراه باشد که بتواند دارای کارایی بیشتری باشند و این نیازمند مطالعه هوشمند و چندجانبه شرایط اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی حاکم بر محله درب نو و یا سایر محلات شهر گرگان می باشد و کمترین و افراط و تغیر در اعمال و بکارگیری هر یک از این مولفه های کیفی و بی توجهی به تأثیری که می تواند بر یکدیگر داشته باشند، ممکن است نتیجه معکوس به دنبال داشته باشد؛ بالاخره این موضوع در رابطه با امنیت، خوانایی و اجتماع پذیری محلات شهری از حساسیت ویژه ای برخوردار است. توسعه روابط و تعاملات اجتماعی آثار مثبت فراوانی به همراه دارد که در این میان دو اثر شاخص و مهم آن، ایجاد حیات جمعی و تولید سرمایه اجتماعی می باشد؛ که حیات جمعی فرصتی جهت رها شدن از تنש های زندگی روزمره، گذراندن اوقات فراغت، تعاملات اجتماعی و گرد همایی افراد و گروه های مختلف و بستری برای حضور و آزادی

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۸ بهار ۹۴
No.38 Spring 2015

۱۴۷

مولفه های ارتقاء تعاملات اجتماعی در محلات شهری

عنوان	جهت	جهت
تنوع در فعالیت ها؛ در نظر گرفتن نیازهای گروه های شاخص استفاده کننده	جنبه غیر کالبدی	ویژگی فعالیتی
ایجاد فضای کالبدی مناسب برای انجام فعالیت های مختلف؛ مکان یابی مناسب فعالیت ها؛ ایجاد شرایط هم افزایی محیطی	جنبه کالبدی	جنبه مردم و توسعه روابط اجتماعی در سطح محله
در دسترس بودن، دعوت کنندگی، ایجاد هویت و حس تعلق برای ساکنین، ایجاد نقاط مکث و مکان های نشستن مناسب و متنوع، نحوه چیدمان مبلمان فضاهای نشستن، تامین کردن آسایش فیزیولوژیک، ایجاد نقاط کانونی و شاخص نظیر مراکز تجمع، تحریک احساسات مخاطب، انعطاف پذیری در طراحی، طراحی خوان، ایجاد امنیت	ویژگی کالبدی	

اجتماعی بطور مشخص، وزن روابط اجتماعی افراد است. سرمایه اجتماعی، یک مفهوم چند بعدی است که «کمیت» و «کیفیت» روابط اجتماعی دو بعد اصلی آن هستند. ویژگی مهم سرمایه اجتماعی آن است که اساساً خاستگاه آن محله و حاصل روابط اجتماعی در سطح محله است، و همه‌ی افراد محل توانایی ایجاد چنین سرمایه‌ای را دارند. این سرمایه، بر بافت اجتماعی محله تأثیرگذار است و کنش‌های جمعی و مشارکتی، همکاری اجتماعی، برداری اجتماعی، وفاق و انسجام اجتماعی، کنترل اجتماعی و در نهایت تثبیت بخش نظم اجتماعی را در سطح محله آسان می‌کند.

منابع و مأخذ

بحرینی و دیگران (۱۳۸۸) تحلیل مبانی نظری طراحی شهری معاصر، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

بحرینی، حسین و طبیبیان، منوچهر (۱۳۷۷) مدل ارزیابی کیفیت محیط زیست شهری، مجله محیط شناسی، دوره ۲۴، شماره ۲۱.

بحرینی، حسین (۱۳۷۷) فرایند طراحی شهری، انتشارات دانشگاه تهران.

بحرینی، سید حسین و گلناز تاج بخش (۱۳۸۷) مفهوم قلمرو در فضاهای شهری و نقش طراحی شهری خودی در تحقق آن، هنرهای زیبا، تهران، شماره ۶.

بل، سایمون (۱۳۸۲) منظر: الگو، ادراک و فرایند، ترجمه بهناز امین زاده، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

بنتلی، ای. ین و دیگران (۱۳۸۷) محیط‌های پاسخده: کتاب راهنمای طراحان، ترجمه مصطفی بهزادفر، انتشارات دانشگاه علم و صنعت، تهران. بهزادفر، مصطفی و پیام محمودی کردستانی (۱۳۸۸) هنجارهای کیفی طراحی فضای شهری مردم مدار (آزادی مدار)، آرمانشهر، شماره ۳، پاییز و زمستان ۱۳۸۸.

پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۰) مبانی نظری و فرایند

طراحی شهری، چاپ دوم، تهران، انتشارات شهیدی. تقوایی، علی اکبر و معروفی، سکینه (۱۳۸۹) تاثیر فضاهای شهری بر ارتقاء کیفیت محیط با تاکید بر نقش مساجد، مقاله برگزیده همایش بین المللی مساجد، تهران.

توسلی محمود و ناصر بنیادی، (۱۳۸۶) طراحی فضای شهری-فضای شهری و جایگاه آن در زندگی و سیمای شهری، تهران، مرکز مطالعات و تحقیقات شهرسازی و معماری ایران.

توسلی، غلامعباس (۱۳۶۲) مشارکت اجتماعی در شرایط جامعه آنومیک، رابطه آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی با مشارکت اجتماعی. تهران: دانشگاه تهران.

تیبالدرز، فرانسیس (۱۳۸۳) شهرسازی شهروندگر، ترجمه محمد احمدی نژاد، اصفهان، نشر خاک. جیکوبز، جین (۱۳۸۶) مرگ و زندگی شهرهای بزرگ آمریکایی، ترجمه حمید رضا پارسی و آرزو افلاطونی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

حبیبی، سید محسن (۱۳۷۹) جامعه مدنی و حیات شهری، مجله هنرهای زیبا، تهران، شماره ۷. دانشپور، سید عبدالهادی و مريم چرخچیان (۱۳۸۶) فضاهای عمومی و عوامل موثر بر حیات جمعی، باغ نظر ۷ (۱۳۸۶).

رفیعیان، مجتبی و سیفایی، مهسا (۱۳۸۴) فضاهای عمومی شهری، بازنگری و ارزیابی کیفی، نشریه هنرهای زیبا، شماره ۲۳.

صادقیان، نادر (۱۳۸۳) محله سالم، اساس رعایت توسعه پایدار شهری. اسرار.

صالحی فرد، محمد، براتعلی خاکپور، هادی رفیعی، معصومه توانگر (۱۳۸۹) تحلیلی بر ابعاد اجتماعی فضاهای سبز شهری با تاکید بر دیدگاه شهروندان؛ مطالعه موردی: کلان شهر مشهد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اهر، فضای جغرافیایی.

طالبی، زاله (۱۳۸۳) روابط اجتماعی در فضاهای شهری. نامه علوم اجتماعی ۲۴.

گلکار، کورش (۱۳۸۰) مولفه‌های سازنده کیفیت در

میراث شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۸ بهار ۹۴
No.38 Spring 2015

۱۴۹

- مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران).
- Carmona, M (2003) Public places, urban spaces, Architectural press
- DET (2000) By Design, Urban design in Planning System: towards better practice. Commission for Architecture & Built Environment, London
- Punter, J and Carmona, M (1997) The Design dimension of Planning/E & FN SPON
- Urban Task Force (1999) Towards an Urban Renaissance, PP 59-56
- Carr, S, et all. "Public Space". Cambridge University press. New York.1992.
- Ewing, R., King, M. R., Raudenbush, S., & Clemente, O. J. (2005). Turning highways into main streets. Journal of the American Planning Association, 282-269 , (3)71.
- Francaviglia, R. V. (1996). Main Street revisited: Time, space, and image building in small-town America. Iowa City: University of Iowa Press.
- Gehl, Jan. Life between buildings: using public space. New York: Van Nostrand Reinhold. 1987.
- Hiller, B.(2007). Space is The Machine Space Syntax. UCL, London,35-5
- Kim, J. & Kaplan, R. (2004). Physical and psychological factors in sense of community newurbanist Kentlands and nearby Orchard Village. Environment and Behavior, 340-313 ,3,36.
- Lockwood, C. (1997). Putting the urb in the suburbs. Planning, 21-18 ,(6)63.
- Lynch, Kevin. "The Image of the City". The MIT Press. Cambridge, Ma.1960.
- Jacobs, A. (1993). Great streets. Cambridge, MA: MIT Press.
- Jacobs, J. (1961). The Life and Death of Great American Cities: The failure of Town Planning. Harmondsworth: Penguin Books.
- McMillan, D.W., & Chavis, D.M. (1986). Sense of community: A definition and theory. Journal of Community Psychology, 23-6 ,14.
- Pendola, R. & Gen, S. (2008). Does "Main Street" Promote Sense of Community? : A comparison of San Francisco neighborhoods. Environment and Behavior, 574-545 ,(4) 40.
- Pendola, Gen / Main Street and Community 573
- Porta, S. & Renne, J. L. (2005). Linking urban design to sustainability: Formal indicators of social urban sustainability field research in Perth, Western Australia. Urban Design International, 64-51 ,10.
- Robertson, K. A. (1999). Can small-city downtowns

طراحی شهری، نشریه صفه شماره ۳۲ه. گلکار، کوروش (۱۳۸۱) طراحی شهری و جایگاه آن در سلسه مراتب طرح های توسعه شهری تهران، انجمن صنفی مهندسان مشاور معمار و شهرساز. گهل، یان (۱۳۸۷) زندگی در فضای میان ساختمانها، ترجمه شیما شصتی، تهران، انتشارات جهاد دانشگاهی.

لقایی، حسنعلی (۱۳۸۲) اینمی در پارک های شهری (قسمت اول). فضای سبز (سازمان پارک ها و فضای سبز شهر تهران).

لنگ جان (۱۳۸۵) طراحی شهری، ترجمه سید حسین بحرینی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران

لنگ، جان (۱۳۸۳) آفرینش نظریه معماری- نقش علوم رفتاری در طراحی محیط. با ترجمه علیرضا عینی فر. تهران: دانشگاه تهران.

لينچ، كوين (۱۳۷۴) سیمای شهر، ترجمه منوچهر مزینی، انتشارات دانشگاه تهران.

لينچ، كوين (۱۳۸۷) ثوری شکل شهر، ترجمه سید حسین بحرینی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران.

مدنی پور، علی (۱۳۷۹) طراحی فضای شهری: نگرشی بر فرایندهای اجتماعی- مکانی، ترجمه فرهاد مرتضایی، تهران، شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری.

مدنی پور، علی (۱۳۸۱) تهران، ظهور یک کلانشهر، ترجمه حمید زرازوند، تهران، انتشارات پردازش و برنامه ریزی شهری.

مطلوبی، قاسم (۱۳۸۳) رویکرد انسانی به توسعه پایدار محله ای. تدوین توسط علی نیاکان و سیمین محقق. مجموعه مقالات اولین همایش توسعه محله ای، مفاهیم و رویکردهای نظری توسعه محله ای، دفتر مطالعات اجتماعی و فرهنگی شهرداری تهران).

ملا حسنی، حسین (۱۳۸۸) سرمایه اجتماعی در سطح محله. تدوین توسط سیمین محقق و علی نیاکان. مجموعه مقالات همایش توسعه محله ای- مشارکت مردمی و توسعه محله ای {۱} (دفتر

remain viable? A national study of
Southworth, M. & Ben-Joseph, E. (1995). Street
standards and the shaping of suburbia. Journal of
the American Planning Association, 81-65 ,61.
Whyte, W. H. (1980). The social life of small urban
spaces. Tuxedo, Maryland: Printers II Inc.

www.google earth.com

مدیریت شهری

فصلنامه مدیریت شهری
Urban Management
شماره ۳۸ بهار
No.38 Spring 2015

۱۵۰